

О.В. Кулініч,
аспірант кафедри соціальної
і гуманітарної політики ХарРІ НАДУ

ТИПОЛОГІЯ МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Досліджено класифікацію молодіжних громадських організацій за різними критеріями, запропоновано класифікацію за характером стосунків з органами влади.

Ключові слова: державна молодіжна політика, класифікація, молодіжні громадські організації.

Проведення Україною курсу реформ буде ефективним та успішним лише за активної участі молоді в цьому процесі, тому ефективна молодіжна політика є одним із стратегічних завдань держави. Згідно з „Національною доктриною молодіжної політики”, розробленою на виконання доручення Президента України від 29 березня 2005 р. №1-1/178, нова модель системи управління молодіжною сферою має бути відкритою і демократичною, а молодіжні громадські об'єднання визнаються основним соціальним партнером держави у формуванні та здійсненні молодіжної політики [11].

Вивченню молодіжного руху були присвячені роботи В. Головенька О. Корнієвського, В. Куліка, М. Пашкова, О. Старинця, В. Якушика.

Останнім часом активізувалась дослідницька робота щодо молодіжного руху на регіональному рівні. Наприклад, вийшли друком такі роботи, як “Стан реалізації молодіжної публічної політики у Херсонській області” (2007р.), “Молодіжна політика в м. Харкові” (2007р.) та ін. Однак ці видання носять переважно довідковий характер і не містять аналітичних матеріалів про стан і структуру молодіжного громадського руху. Крім того, сучасні дослідники в Україні та інших країнах все більше уваги приділяють неформальним об'єднанням молоді (так званим групам за інтересами, або “peer-groups”) у зв'язку з широким розповсюдженням цього явища. Значно менше досліджена проблематика молодіжних громадських об'єднань. Як правило, вони розглядаються в історичному аспекті (Е. Бородін, М. Головатий, Ю. Криворучко) або в контексті їх політичної суб'єктності

(О. Чернецький, Я. Ярош).

Проте, зважаючи на роль у здійсненні державної молодіжної політики в Україні саме формалізованих об'єднань молоді, актуалізується потреба дослідження розмаїття молодіжних громадських організацій (МГО). Найперше це стосується проблем класифікації цих організацій – першого кроку їх поглибленого вивчення. Дана класифікація не може бути простою через складність феномену молодіжного руху, але вона має бути логічною, щоб її могли зрозуміти всі, хто буде аналізувати молодіжні організації за визначеними в ній критеріями, або користувачі результатами цього аналізу.

Окрім можливості кваліфікованого обліку громадських організацій, класифікація дає змогу отримати загальну картину існуючої мережі горизонтальних зв'язків між членами суспільства, визначити, які форми громадської активності молоді є більш, а які менш розвиненими.

У даній роботі ставиться за мету розглянути підходи до класифікації молодіжних громадських об'єднань у контексті побудови дієвого механізму взаємовідносин цих організацій з органами влади.

Закон України “Про молодіжні та дитячі громадські організації” визначає МГО як об'єднання громадян віком від 14 до 28 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на задоволення та захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів [9]. Оскільки їх діяльність є дуже багатогранною, то критеріїв класифікації таких організацій може бути багато.

Згідно з висновками дослідження "Civicus Index on Civil Society", молодіжні об'єднання визнаються одним з видів загальної сукупності організацій громадянського суспільства і складають в ній окрему підсистему [3]. Отже, на них можуть поширюватись традиційна типологізація недержавних організацій за такими критеріями, як мета організації, суб'єкт та об'єкт, сфера, масштаб, вид і спрямованість діяльності тощо [6].

Проте, порівнюючи молодіжні громадські об'єднання з іншими громадськими організаціями, окрім суто вікових, дослідники підкреслюють

такі характерні особливості МГО:

- мотивація участі в молодіжному об'єднанні пов'язана, в першу чергу, з життєвими пошуками особистості;

- у громадському об'єднанні молодій людині надається можливість освоїти нові соціальні ролі, стати суб'єктом права й громадської активності, набути досвід самостійної роботи й відповідальності за її результати;

- опора на інтуїцію та ситуативність у діяльності, що викликано дефіцитом апробованих професійних “наробок”, технологій і методів роботи;

- молодь розглядається, з одного боку, як інноваційний потенціал і перетворююча сила, але, в той же час, зберігається традиційне сприйняття її в якості несамодостатньої групи, що вимагає виховання й контролю [1; 10].

Отже, і класифікація МГО повинна мати певні відмінності, які витікають з характерних ознак цих організацій. Одну з перших систематизацій молодіжних об'єднань виклав проф. В. Якушик. Його систематизація була розроблена на базі методології та загальнотеоретичних підходах, що були ним використані при аналізі політичних партій [7].

Тією чи іншою мірою намагалися дати типологізацію існуючим в Україні молодіжним об'єднанням О. Корнієвський, П. Мартин, А. Скрипник та ін. В основу власних класифікацій молодіжних організацій у сучасній Україні вони поклали функції, які виконують ці об'єднання в суспільстві. В. Кулік, навпаки, запропонував типологізацію молодіжних об'єднань, критерієм якої є характер діяльності кожної окремої молодіжної організації [8].

Більшість дослідників вважає, що головним джерелом утворення молодіжних об'єднань як організованої частини загального молодіжного руху є спільність інтересів та мети, досягнення яких можливе лише в умовах цієї організації [8]. Розглядаючи цілі, що ставлять перед собою МГО, їх можна поділити на дві великі групи:

1. Організації взаємної вигоди чи об'єднання за інтересами (за американською класифікацією *issue-oriented*). Кожна з таких організацій має

об'єднуюче начало і корпоративні інтереси. Її діяльність орієнтована на саму себе, тобто на власних членів.

2. Організації суспільної користі (policy-oriented). Вони слугують громадським інтересам у широкому сенсі. Їх діяльність спрямована „зовні”, тобто на інших. До них відносяться благодійні, правозахисні організації, молодіжні парламенти та інші громадсько-політичні організації.

До МГО також може бути застосована класифікація, яка базується на функціях організацій. У науковій літературі використовують шість основних категорій. Їх «розшифровка» виглядають так:

- мобілізація – її метою є залучення фінансових джерел та інших ресурсів для розв'язання якоїсь проблеми (МГО цього типу зустрічаються в Україні дуже рідко);

- філантропія – організація, яка надає допомогу, перебуває на деякій соціальній відстані від того, хто цю допомогу отримує (наприклад, волонтерські організації);

- посередництво – надання послуг іншим організаціям, встановлення і підтримка зв'язків, а також представницькі функції (це переважно асоційовані структури та спілки молодіжних організацій);

- соціальна солідарність – члени організації є водночас представниками цільової аудиторії, на яку спрямована діяльність (органи студентського самоврядування, об'єднання молодих інвалідів тощо);

- зміна – метою діяльності є зміна певної ситуації, поведінки або ставлення інших до якоїсь проблеми (виховні, екологічні, громадсько-політичні організації);

- творення – метою є висловлення свого «я» в колі інших (об'єднання за інтересами, наприклад, клуби інтелектуальних ігор. Ці структури найближчі до неформального молодіжного руху і частково походять з нього) [2].

Як відмічає більшість дослідників, класифікувати недержавні організації взагалі, і МГО зокрема, за видами діяльності дуже важко,

оскільки значна кількість організацій в якості статутних напрямків діяльності називає не один-два, а до десяти й більше. Тому наступне питання, яке потребує відповіді: в якій сфері суспільного життя діють молодіжні організації? Для стратифікації за сферами діяльності варто використовувати методологічні підходи, розроблені Центром дослідження питань громадянського суспільства Університету Джона Хопкінса в Балтіморі (США), що отримали назву Міжнародної класифікації некомерційних організацій (МКНО) [13]. За сферами діяльності МГО можна поділяти на такі групи:

1. Культура й відпочинок (творчі, національно-культурні організації).
 2. Освіта й наукові дослідження (учнівські, студентські та організації молодих учених).
 3. Охорона здоров'я та соціальні послуги (організації, що займаються профілактикою наркоманії, СНІДу та ін.).
 4. Навколишнє середовище (екологічні організації, як то Народно-демократична екологічна ліга та інш.).
 5. Міжнародні відносини (Євро < 26, Євро-клуби та інші молодіжні організації, що займаються євроатлантичною інтеграцією).
 6. Релігія (наприклад, “Українська молодь Христові”, “Християнська молодіжна організація Церкви Адвентистів 7 Дня”, “Християнська молодіжна рада церков ЕХБ України” тощо).
 7. Ділові й професійні асоціації, спілки (організації молодих юристів, економістів, підприємців).
 8. Право, агітаційно-пропагандистська діяльність і політика (молодіжні філії політичних партій, правозахисні, громадсько-політичні організації).
- До останньої групи організацій, як і до політичних партій, застосовують поділ відповідно до їх ставлення до домінуючого в сучасному світі типу суспільно-економічних відносин: ультраліві, ліві, лівоцентристські, центристські, правоцентристські, праві, ультраправі.

Лідер молодіжної організації російської партії “Яблуко” І. Яшин склав класифікацію молодіжних політичних організацій за принципом їх формування та цільовому призначенню [3]. Він виокремив отримав такі види:

- “кузня кадрів”. Як правило, існують при політичних партіях, що представлені в парламенті;
- “ідеалісти”. В основі таких організацій полягає яка-небудь благородна ідея (захист прав людини, боротьба за екологію та ін.);
- “сектанти”. Це ліво- та праворадикальні організації. Вони спекулюють на молодіжному максималізмі. Для молодих людей створюється образ ворога, який звинувачується в усіх бідах;
- “стадо”. Масові організації, що мають ієрархічне адміністративне управління, власний апарат та великий бюджет.
- “бойовий авангард”. Такі організації формально не ангажують, але де-факто вони обслуговують інтереси політичної сили.

За масштабом діяльності традиційним є поділ молодіжних організацій на міжнародні, всеукраїнські, обласні, міські, районні. Вони вирішують різні завдання, різняться за ступенем впливу на молодіжну політику. При цьому міжнародні та всеукраїнські організації користуються більшою самостійністю і можливостями впливу, а місцеві та регіональні відзначаються більшою залежністю від владних структур [12].

В. Редюхін запропонував класифікувати громадські організації за масштабністю об’єкту, тобто залежно від рівня проблем, на вирішення яких направлена їх діяльність [7]. Якщо застосувати даний підхід до МГО, то можна визначити такі рівні проблематики: людина та її фізичний і психологічний стан; родина та її проблеми; установа; цільова група; територія (мікрорайон, селище тощо); одна чи кілька адміністративно-територіальних одиниць (місто, район); регіон (одна чи кілька областей); держава; геополітика (міжнародні контакти та зв’язки).

При застосуванні даної класифікації треба мати на увазі, що деякі

організації одночасно підтримують різні масштаби своєї діяльності. Для більш повної картини організованого молодіжного руху доцільне структурування МГО за такими критеріями:

- за однорідністю суб'єкта: поліморфні та ізоморфні (організації сільської, працюючої, студентської молоді тощо);
- за масовістю: великі та не чисельні (малі);
- за структурованістю: централізовані, розмиті та дифузні;
- за ціннісною орієнтацією: державницькі, індиферентні, космополітичні [12].

У контексті побудови дієвого механізму взаємодії органів влади та молодіжних громадських організацій особливий інтерес представляють місце молодіжного об'єднання в суспільстві і характер стосунків з державними інститутами. Тому варто класифікувати МГО за характером цих взаємовідносин. А саме:

1. Організації-симбіоти. Їх також можна віднести до категорії GONGO (government-operated NGO), тобто недержавні організації, засновані урядом та йому підпорядковані [13]. Такі МГО виникають насамперед у країнах, де влада має ознаки тоталітаризму. Вони фінансуються безпосередньо з державного бюджету, чи за рахунок непрозорих конкурсів проектів. Як правило в державі існує лише одна молодіжна організація-симбіот. Приклади: ВЛКСМ часів Радянського Союзу, чи Громадський рух молоді "Камолот" у сучасному Узбекистані.

2. Організації-фаворити. До них належать молодіжні організації правлячих партій (Комсомол в Республіці Молдова, "Молода гвардія" в Росії), чи організації особливий статус яких, було офіційно визнано, як це сталося в 1998 – 2001 рр. з Українським національним комітетом молодіжних організацій. До організацій-фаворитів можна віднести і молодіжні організації, які за підсумками роботи за певний період визнаються суспільно-корисними і отримують за це від органів влади додаткові преференції.

3. Організації-партнери. Це найбільша та найпродуктивніша категорія

молодіжних організацій. Вони беруть участь у формуванні та реалізації молодіжної політики, проводять спільні акції, залучаються до заходів органів влади.

4. Інертні організації. Вони контактують з органами влади дуже рідко і в крайніх випадках. Частина з них є повністю самодостатніми, частина зневірилася в ефективності співпраці з органами влади. Серед них велика кількість малих об'єднань за інтересами. Наприклад, клуби історичного фехтування та рольових ігор.

5. Організації-критики. Більшість цієї категорії складають молодіжні організації опозиційних політичних партій. Ці організації готові на певних умовах співпрацювати з владою, але не упускають можливості її критикувати.

6. Організації-антагоністи. Ці організації ні за яких умов не йдуть на компроміси. Вони борються з владою. До них належать молодіжні організації партій, які знаходяться в жорсткій опозиції та екстремістські МГО, такі як скинхеди.

Підсумовуючи, можна зазначити, що молодіжні громадські організації як форма прояву соціальної активності молоді переживають разом з українською державою складний період суспільно-політичних та економічних трансформацій. Організований молодіжний рух в Україні розвивається, інституціонується і формує розвинену систему зі специфічною внутрішньою структурою та механізмами взаємодії із зовнішнім оточенням. Спектр молодіжних громадських організацій є дуже різноманітним, тому типологія МГО має складний ієрархічний характер.

Не всі види класифікації молодіжних об'єднань є однозначними. Як уже згадувалось вище, багато організацій займаються різними видами діяльності, причому відразу в декількох сферах.

Усі критерії класифікації можна поділити на дві групи. Стосовно більшої групи характеристики організацій залишаються незмінними протягом часу (бо ці атрибути закріплені в Статутах). Це стосується таких

критеріїв, як суб'єкт, мета, масштаб діяльності тощо. Місце організації в класифікації за таким критерієм, як «характер відносин з владними структурами», не є жорстко детермінованим і може змінюватись в залежності від конкретних суспільно-політичних обставин.

Для вирішення практичних завдань державної молодіжної політики органам державної влади та місцевого самоврядування потрібно знати специфічні особливості не лише окремих МГО, а й відповідної сукупності молодіжних об'єднань. З цією метою доцільне одночасне використання кількох критеріїв класифікації. Наприклад, поєднання таких двох критеріїв, як масштаб і сфера діяльності, нестиме достатньо інформації для отримання уяви про регіональні особливості громадської активності молоді.

Взагалі, найбільш ефективним з нашої точки зору буде застосування моделі багатомірного простору молодіжного руху, де в якості вісей координат виступають критерії класифікації МГО. Для спрощення такого аналізу можливе використання двох моделей. Одна для характеристики «внутрішнього світу» організацій за координатами: x – суб'єкт, y – масштаб, z – структурованість; інша для опису зовнішнього оточення за координатами: x – об'єкт, y – сфера діяльності, z – характер стосунків з владою.

Так, наприклад, розподіл обласних молодіжних організацій у Харківській області (на основі аналізу статутних документів і даних, наданих МГО) наведено в таблиці.

Таблиця

Матриця розподілу обласних молодіжних організацій у Харківській області

<i>Об'єкт</i>	<i>Людина</i>	<i>Родина</i>	<i>Установа</i>	<i>Ціл. група</i>	<i>Територія</i>	<i>Регіон</i>	<i>Держава</i>	<i>Геополітик</i>	<i>Усього</i>
<i>Сфера діяльності</i>									
Культура й відпочинок	3	1		1		1	1		7
Освіта і наука	2		1			2			5

Соціальне спрямування	2			2		1			5
Навколишнє середовище						1			1
Міжнародні відносини	1							1	2
Релігія									0
Професійна діяльність	1	1				1		1	4
Право і політика	3	1	2		2	6	16		30
Усього	12	3	3	3	2	12	17	2	54

У кожній клітинці даної матриці МГО розподіляються також за третім критерієм. Наприклад, для обраної клітини він виглядатиме таким чином: організацій-партнерів – 4, критиків – 2.

Список використаних джерел

1. “Права людини” продовжує дискусію, присвячену деяким проблемам правозахисного руху // Права людини. – 2002. – № 31.
2. *Барабаш В.* Інституціоналізація молодіжного руху України // Політичний менеджмент. – 2004. – № 3. – С. 98 – 111.
3. *Белашко С.* Досвід діяльності неприбуткових недержавних організацій в країнах розвиненої демократії. Настільна книга НДО. – К. : Фонд міжнародних громадських комунікацій, 1998.
4. *Выжutowич В.* Поколение НЕТ // Московские новости.– 2004. – № 33.
5. *Колодій А.Ф.* На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні. Моногр. – Л. : Червона Калина, 2002. – 272 с.
6. *Корені трави: Громадянське суспільство в Україні: стан та перспективи розвитку / І. Підлуська та ін.* – К. : Європа XXI, 2003.
7. *Корнієвський О., Якушик В.* Молодіжний рух та політичні об’єднання в сучасній Україні. – К., 1997.
8. *Кулік В.* Сучасний організований молодіжний рух в Україні як об’єкт наукового дослідження. – Режим доступу : <http://politika.org.ua/>.
9. Нормативно-правова база діяльності громадських молодіжних організацій. – К. : Четверта хвиля, 2001. – 388 с.
10. Особенности развития молодежных общественных объединений: взгляд «изнутри» // Сб. науч. статей Межрегиональных молодежных социологических чтений. – Екатеринбург : УРАГС, 2005.
11. Проект “Національної доктрини молодіжної політики” // Матеріали V Молодіжного самміта ООН. – Х., 2005.
12. *Чернецький О., Ярош Я.* Молодь. Політика. Влада. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2006. – 148 с.
13. *Priller E., Zimmer A.* Der dritte Sektor. Wachstum und Wandel: aktuelle deutsche Trends – the Johns Hopkins comparative nonprofit sector project, Phase II. Verl. Bertelsmann-Stiftung, 2001.

Kulinich O.V. Youth public organizations typology.

Investigated classification for youth public organizations according to different criterions, proposed classification according to the nature of their contacts with administration

Key words: government's youth politic, classification, youth public organizationsю

Кулинич О.В. Типология молодежных общественных организаций.

Исследовано классификацию молодежных общественных организаций за разными критериями, предложена классификация за характером отношений с органами власти.

Ключевые слова: государственная молодежная политика, классификация, молодежные общественные организации.